

De humaniteit van levenslang

Humaniteit op het moment dat je erom vraagt.

Lezing in het kader van het Symposium Levenslang, uitgesproken op 6 april 2018.

Introductie

Als advocaat sta ik regelmatig slachtoffers en nabestaanden bij in het strafproces. De positie van het slachtoffer in het strafproces is in de loop der jaren sterk ontwikkeld. Van de begindagen van het slachtofferrecht waar het slachtoffer slechts duizend gulden kon vorderen en daarmee afstand deed van het meerdere, via het spreekrecht van ouders in de zaak Roberts M, tot de uitoefening van het recht te mogen zeggen welke straf en/of maatregel het slachtoffer passend acht in onder meer de zaken van de Amsterdamse vergismoord en de moordbroers R. uit Hoogeveen.

Vandaag wil ik zowel de rol van het slachtoffer aan “de voorkant” als aan “de achterkant” met u bespreken. Welke rol speelt de humaniteit bij het eisen van levenslange gevangenisstraf en wat zijn de achterliggende redenen voor slachtoffers en nabestaanden om hierom te verzoeken? De rol van nabestaanden en slachtoffers aan “de achterkant” gaat spelen zodra na vijftientig, of zo u wilt na zevenentwintig, jaar toetsing van de levenslange gevangenisstraf door het Adviescollege plaatsvindt. Welke rol spelen zij daar en hoe moet dat worden beschouwd in het kader van de humaniteit?

De positie van het slachtoffer aan “de voorkant”

Ten eerste de positie van het slachtoffer en nabestaanden aan “de voorkant”. Zoals besproken mogen zij zich uitlaten over de straf(maat) van verdachte. Wat drijft hen om de rechter te verzoeken levenslange gevangenisstraf op te leggen? Hierbij dienen de drie klassieke strafdoelen te worden beschouwd, te weten vergelding, speciale preventie en generale preventie.

Vergelding

Vergelding wordt gezien als één van de meest belangrijke strafdoelen van de levenslange gevangenisstraf. Sinds de afschaffing van de doodstraf, is de levenslange gevangenisstraf de zwaarste straf die kan worden opgelegd. De levenslange gevangenisstraf wordt dan ook niet voor niets weleens dé ultieme vergelding genoemd.¹

In het kader van de humaniteit wordt vaak aangevoerd dat levenslange gevangenisstraf onmenselijk zou zijn. De onbepaaldheid van de duur van de straf en de uitzichtloosheid zou elke maat uit de vergelding halen.²

Hoe zit het echter met het onmenselijke leed dat slachtoffers en nabestaanden hebben moeten ondergaan en mogelijk nog elke dag ondergaan? Gesteld wordt dat de behoefte aan vergelding bij hen na verloop van tijd af zal nemen en dat de vergeldingsgrond op dat moment afwezig moet worden geacht.³

¹ J. ten Voorde, ‘Weer die levenslange gevangenisstraf’, NJB 2002, afl. 27, p. 1294, T. de Bont & G. Hamer, ‘Ook levenslang moet eindig kunnen zijn’.

² J. ten Voorde, ‘Weer die levenslange gevangenisstraf’, NJB 2002, afl. 27, p. 1294

³ T. de Bont & G. Hamer, ‘Ook levenslang moet eindig kunnen zijn’.

“Zoals inzichten veranderen, zo veranderen ook de gevoelens van slachtoffers, nabestaanden van slachtoffers en daders”, aldus de Bont en Hamer.⁴

Overigens bestaat er niet zoiets als *het* slachtoffer, waardoor er in algemene zin niets te zeggen valt over de vergeldingsbehoefte, althans niet met een bepaalde mate van stelligheid die het toepassen van deze ultieme straf in zijn algemeenheid rechtvaardigt.

Speciale preventie

Een andere grond voor slachtoffers en nabestaanden om levenslang te eisen is speciale preventie. Sommige daders zijn zó gewetenloos, zulke hopeloze gevallen, dat levenslange verwijdering uit de maatschappij voor hen de enige optie lijkt. Het belang van bescherming weegt dan zwaarder dan enig ander belang. Een voorbeeld uit eigen praktijk, waarbij speciale preventie een belangrijke rol speelde voor het opleggen van de levenslange gevangenisstraf, is die van de gebroeders Admilson en Marcos R., ook wel bekend als de moordbroers. De kille berekenendheid en de lichtzinnige wijze waarmee zij over het leven en de dood van anderen beslisten, maakte het voor nabestaanden onaanvaardbaar dat zij ooit nog zouden terugkeren in de maatschappij. Het Gerechtshof Leeuwarden dacht hier hetzelfde over en heeft beide broers, nadat de rechtbank hen eerder slechts een tijdelijke gevangenisstraf oplegde, tot levenslange gevangenisstraffen veroordeeld. In cassatie zal nog moeten blijken of deze uitspraak stand houdt bij de Hoge Raad. Overigens zal mr. Anker het daar, naar ik aanneem, niet bij laten.

De humaniteit van speciale preventie is echter ook onderhevig aan kritiek. Het gevaar dat van veroordeelde uitgaat, zou niet te voorspellen zijn. De veroordeelde zou tot inkeer kunnen komen of door eventuele behandeling geen gevaar meer opleveren voor de samenleving.⁵ Onder speciale preventie zou bovendien ook moeten worden verstaan de resocialisatie van veroordeelde in de maatschappij. Dit is niet mogelijk indien iemand levenslang opgesloten zit.⁶

Men gaat hier in de discussie echter met regelmaat voorbij aan het feit dat, hoe men het ook wendt of keert, er nu eenmaal een kleine categorie veroordeelden bestaat waar geen land mee te bezeilen valt.

Generale preventie

Een minder vaak gehoord argument, dat in de afgelopen jaren wel meer onder de aandacht is gekomen, is de generale preventie die van levenslange gevangenisstraf uitgaat. Met name in de zaak omtrent DJ Djordy, beter bekend als de vergismoord in Amsterdam, speelde de generale preventie een doorslaggevende rol voor de nabestaanden bij hun verzoek aan de rechtbank om levenslang op te leggen. Er is namens hen door mij specifiek benadrukt dat zij niet vanuit vergeldingsoogpunt gevraagd hebben om levenslang. De levenslange gevangenisstraf werd door de nabestaanden van Djordy beschouwd als het enige dat toekomstige daders mogelijk daadwerkelijk zal afschrikken.

Ik verwoordde dat in pleidooi als volgt: *“Zij denken dat zo lang er voor criminelen die liquidaties plegen, een stip aan de horizon is, een datum waarop de VI ingaat, gevangenisstraf als overkomelijk zal worden ervaren. Zij denken dat het enige dat harde criminelen die opdracht geven tot en uitvoering geven aan liquidaties, tot nadenken zal stemmen een levenslange gevangenisstraf zal zijn.”*

⁴ T. de Bont & G. Hamer, ‘Ook levenslang moet eindig kunnen zijn’

⁵ T. de Bont & G. Hamer, ‘Ook levenslang moet eindig kunnen zijn’.

⁶ J. ten Voorde, ‘Weer die levenslange gevangenisstraf’, NJB 2002, afl. 27, p. 1294

Uiteraard is ook tegen de generale preventie veel kritiek geuit. Aangevoerd wordt dat sterk te betwijfelen valt of van levenslange gevangenisstraf meer generale preventie uitgaat dan van een tijdelijke straf. De generale preventie zou bovendien niet meetbaar zijn, aldus Van Laanen.⁷ Men kan alleen de veroordeelden meten die zich níét hebben laten tegenhouden.

Als maatschappij hebben wij ooit vastgesteld dat de doelen van het strafrecht vergelding, generale- en speciale preventie zijn. Op grond van deze doelstellingen worden de straffen die worden opgelegd gerechtvaardigd.

In het kader van deze strafdoelen, heb ik in éénenveertig zaken de overwegingen van rechters om levenslang op te leggen op een rijtje gezet. Gebleken is dat speciale preventie de voornaamste reden is om levenslange gevangenisstraf op te leggen. Ook vergelding lijkt in elke strafzaak een zekere rol te spelen. Generale preventie wordt steeds vaker, met name de afgelopen jaren, aangedragen als strafdoel van levenslange gevangenisstraf. In zijn totaliteit slechts 12 keer, maar sinds 2015 maar liefst 9 keer. In alle jaren daarvoor dus slechts 3 keer.

Vergelding	Generale preventie	Speciale preventie
26 van de 41	12 van de 41	40 van de 41

Van belang is de (on)zuiverheid van de argumentatie. Ik word moe van de ‘wij’ tegen ‘zij’ argumentatie van sommige professionals in het strafproces. Van argumenten als: ‘het slachtoffer heeft altijd levenslang en vraagt daarom ook levenslang’.

Ik acht het bijna beschamend voor de zwaarte van het onderwerp ‘levenslang’ dat men met dit soort argumenten komt. Het is haast een opportunistische wijze van argumenteren.

Er kunnen voor slachtoffers veel verschillende redenen zijn om levenslang te eisen. De nabestaanden van de vergismoord willen met levenslange gevangenisstraffen bereiken dat eventuele toekomstige vergismoorde worden voorkomen. Om toekomstige daders ervan te weerhouden nog meer onschuldige slachtoffers te maken in de toenemende stroom van liquidaties en de daarbij behorende steeds maar overtreffende vormen van geweld. De nabestaanden van de het vermoorde echtpaar uit Exloo, wilden juist voorkomen dat die specifieke daders, de moordbroers, ooit nog op vrije voeten zouden komen en zodoende nog meer slachtoffers zullen maken.

Soms is er bij nabestaanden ernstig de behoefte aan vergelding. Uit contact met mr. Oehlen, raadvrouw van de nabestaanden van de geliquideerde Sven Prins, is gebleken dat de behoefte aan vergelding bij de nabestaanden van Prins de voornaamste reden was om de rechter om levenslang te verzoeken. Maar ook nabestaanden realiseren zich dat levenslang de zwaarste straf is. Met name wanneer ik aan hen heb uitgelegd dat levenslange gevangenisstraf eigenlijk de vervanging is van de doodstraf, wordt er veelal zeer genuanceerd door hen gedacht. Nabestaanden wensen een ander in het algemeen de doodstraf niet toe. Zij weten immers als geen ander hoe dat voelt.

⁷ F. van Laanen, ‘Levenslange gevangenisstraf in het sanctiestelsel van de eenentwintigste eeuw’, in: Glijdende schalen (De Hullu-bundel), p. 418

De positie van het slachtoffer aan “de achterkant”

Dan de rol van de slachtoffers en nabestaanden aan “de achterkant”, het toetsingsmoment bij het Adviescollege Levenslanggestraften. Op dit moment vinden de eerste activiteiten om te komen tot herbeoordelingen plaats. Het is dan ook nog niet volledig uitgekristalliseerd welke rol slachtoffers en nabestaanden zullen spelen in dit proces. Gekeken zal moeten worden hoe dit zich de komende jaren zal gaan ontwikkelen.

Er zijn echter in het algemeen wel uitspraken te doen over slachtoffers en nabestaanden in deze procedure. Uit het Besluit Adviescollege Levenslanggestraften is gebleken dat één van de aspecten waar bij herbeoordeling rekening mee wordt gehouden, ‘**de impact op slachtoffers en nabestaanden en in de sleutel daarvan de vergelding**’ is.⁸ Het belang dat wordt gehecht aan de positie en belangen van nabestaanden blijkt bovendien uit de aanvulling die achteraf aan het Besluit is toegevoegd. Het Adviescollege wordt aangevuld met een lid ‘*afkomstig uit de wetenschap dat bij voorkeur specifieke expertise heeft op het gebied van de positie en de belangen van slachtoffers en nabestaanden.*’⁹

Uit artikel 4 lid 5 van het Besluit Adviescollege levenslanggestraften blijkt tot slot dat nabestaanden en slachtoffers door het Adviescollege worden gehoord ten behoeve van advies. Spreekrecht aan de achterkant. Spreekrecht dat uitermate belangrijk is ter verhoging van de acceptatie van de beslissing van het Adviescollege en daarmee bij de acceptatie en handhaving van onze rechtsstaat.

De humaniteit van de levenslange gevangenisstraf komt hoe langer de straf duurt meer onder druk te staan. Op welk moment wordt levenslange gevangenisstraf nu eigenlijk inhumain? Bij het beargumenteren van de herbeoordeling van de levenslange gevangenisstraf, wordt vaak gesproken over de zogenaamde ‘Window of Hope’. Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens haalt in de welbekende zaak Murray t. Nederland aan dat de levenslanggestrafte ‘all hope of release’ is ontnomen.¹⁰

Men dient in het kader van de humaniteit echter in het achterhoofd te houden dat tegenover de ‘Window of Hope’ ook een ‘Window of Fear’ bestaat voor het slachtoffer en de nabestaanden. De ‘Window of Fear’ wordt gesloten zodra de verdachte tot levenslang wordt veroordeeld. Indien er echter een mogelijkheid bestaat dat deze na zevenentwintig jaar toch in vrijheid wordt gesteld, kan deze ‘Window’ nooit geheel gesloten worden. Men loopt immers het risico dat deze na zevenentwintig jaar weer open wordt gezet.

De klassieke gedachte dat slachtoffers en nabestaanden niet mogen meebeslissen over de bestraffing van de dader is achterhaald en mijns inziens apert onjuist. Hen is immers een dierbare afgenomen. Het is correct dat de overheid het vervolgingsmonopolie heeft. Echter, één van de doelen van (het monopolie op) vervolging is het herstellen van de geschonden rechtsbetrekkingen. Het zou raar zijn het slachtoffer daar niet bij te betrekken.

Het buiten spel zetten van het slachtoffer gaat bovendien in tegen één van de hoofddoelen van het strafrecht, namelijk het voorkomen van eigenrichting. Indien de maatschappij, waaronder het

⁸ Artikel 4 lid 4 Besluit Adviescollege levenslanggestraften

⁹ Besluit van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 6 juni 2017, met kenmerk 2082516, tot wijziging van het Besluit Adviescollege levenslanggestraften

¹⁰ EHRM 26 april 2016, 10511/10 (Murray t. Nederland)

slachtoffer en de nabestaanden, tevreden zijn met de uitkomst van het beslissingsproces, helpt dat eigenrichting te voorkomen.

Tegenover het betrekken van het slachtoffer en de nabestaanden in het heroverwegingsproces wordt de fictie gesteld dat vergelding als het ware stopt, danwel afneemt na vijftientig jaar. De behoefte aan vergelding zou dan niet meer moeten meewegen in het herbeoordelingsproces. Zoals besproken is vergelding één van de aspecten waarop door het Adviescollege wordt getoetst. Mevrouw van Hattum heeft onderzoek gewijd aan de vraag wanneer in Nederland een delict als vergolden moet worden beschouwd. Uitkomst was dat het overgrote deel van de ondervraagden, negen van de twaalf personen (mind you, wel enkel professionals), van mening was dat de vergelding voorbij is als het Adviescollege vindt dat met voorbereiding op terugkeer moet worden begonnen.¹¹

Dit lijkt mij, met alle respect, een fictie die goed kan zijn voor het scherpen van de geest om in NRC termen te spreken, maar onvoldoende om van conclusies te kunnen spreken die gebaseerd zijn op afdoende representatief onderzoek.

In de wetenschap zijn ook andere geluiden te horen, zoals die van Claessen. Die stelt dat vergelding niet hoeft te stoppen *“op het moment dat werk wordt gemaakt van resocialisatie en re-integratie; net zo min dienen resocialisatie en re-integratie uitgesloten te zijn wanneer sprake is van vergelding c.q. vrijheidsbeneming. We moeten onderkennen dat vergelding ook 25 jaar na strafoplegging of na 25 jaar detentie nog steeds een legitiem penologisch doel kán zijn.”*¹²

Het is te simplistisch gesteld dat de behoefte aan vergelding bij slachtoffers en nabestaanden altijd na vijftientig jaar is weggenomen of zelfs maar is afgenomen. Het is daarom van groot belang om het slachtoffer en de nabestaanden goed en in een vroeg stadium te betrekken bij het heroverwegingsproces. Indien zij het gevoel hebben dat er serieus rekening is gehouden met hun positie en zienswijzen, wordt de acceptatiegraad van de uiteindelijke beslissing verhoogd. Dat komt ten goede aan het behoud van onze rechtsstaat.

De ‘Window of Hope’ kan worden geopend, zolang rekening wordt gehouden met de ‘Window of Fear’. Van belang is dat er geen tocht ontstaat en de maatschappij daardoor dus niet wordt verziekt. Als de ‘Window of Hope’ open wordt gezet, gaat de ‘Window of Fear’ automatisch ook open.

Ter voorbereiding op deze lezing reed ik met mijn juridisch medewerkster op de snelweg. Wij hebben toen de theorie omtrent de ‘windows’ getest. Eerst openden wij één autoraam. Bij het openen van het tweede raam, tegenover het raam dat al open stond, waaide mijn pleidooi bijna het raam uit. Als je echter twee ramen opent aan één zijde van de auto ontstaat een natuurlijke vorm van airco waar je geen hoofdpijn van krijgt en waarbij het pleidooi nog gelezen kan worden.

¹¹ W. van Hattum, ‘Na toelating tot re-integratieactiviteiten zou de minister niet meer aan vergelding moeten toetsen’, 16 juni 2017.

¹² J.A.A.C. Claessen, ‘De levenslange gevangenisstraf in Nederland anno 2018 De door staatssecretaris en Hoge Raad geboden zekerheid doet de onzekerheid voor levenslanggestraften voortduren’, 7 februari 2018.

Ga daarom het gesprek aan met de slachtoffers en nabestaanden. Wat kunnen wij voor hen doen? Hoe houden we de situatie voor hen houdbaar of liever acceptabel? Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een contactverbod, of juist een gesprek met de dader.

Uiteindelijk willen wij volgens mij allemaal bereiken dat beide ramen open kunnen staan, zoals op het linker plaatje. De ramen dienen daarom ook niet tegenover elkaar open te worden gezet, maar náást elkaar. Als het ware met elkaar in verbinding te worden gebracht.

Een dader weer laten re-integreren in de maatschappij gaat alleen maar lukken als de maatschappij dat niet ervaart als de storm in het tweede plaatje want dan wordt het kind met het badwater weggegooid.

Ik hoop u hiermee wat inzicht te hebben verschaft in hoe je vanuit slachtofferperspectief naar de materie kunt kijken. Ook voor mij als slachtofferadvocaat blijft het een bijzonder moment om een rechter te vragen de levenslange gevangenisstraf op te leggen. Dat is iets wat niet lichtvaardig wordt gevraagd en niet lichtvaardig wordt opgelegd. Het zou ook niet lichtvaardig moeten worden beëindigd, daarvoor is het onderwerp zoals ik eerder al aangaf te zwaar.

- **Gerechtshof 's-Gravenhage 15 november 1984, ECLI:NL:GHSGR:1984:1 (Yilmaz)**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof 's-Gravenhage 30 januari 1989, ECLI:NL:GHSGR:1989:1 (Wah C)**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof 's-Hertogenbosch 26 maart 1996, ECLI:NL:GHSHE:1996:BY4921 (Bende Venlo)**
Rechtbank Roermond 18 september 1995, ECLI:NL:RBROE:1995:1
 - Vergelding
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof Leeuwarden 20 juli 2000, ECLI:NL:GHLEE:2000:AD8383 (Jan S)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof 's-Hertogenbosch 30 juli 2002, ECLI:NL:GHSHE:2002:AE5920 (Huseyin B)**
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Gerechtshof 's-Gravenhage 28 mei 2003, ECLI:NL:GHSGR:2003:AF9267 (Ugur U)**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof 's-Gravenhage 28 mei 2003, ECLI:NL:GHSGR:2003:AF9256 (edwin z). Hoge Raad ECLI:NL:HR:2004:AP0191**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof Leeuwarden 28 november 2003, ECLI:NL:GHLEE:2003:AN9014 (Willem van E). Hoge Raad ECLI:NL:HR:2005:AS5881**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
- **Rechtbank Amsterdam, 26 juli 2005, ECLI:NL:RBAMS:2005:AU0025 (Mohamed B)**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof 's-Gravenhage 1 juni 2004, ECLI:NL:GHSGR:2004:AP0700 (Birol C)**
 - Speciale preventie
- **Rechtbank Almelo, 14 november 2006, ECLI:NL:RBALM:2006:AZ2344 (H.A.)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Gerechtshof 's-Hertogenbosch 14 juli 2005, ECLI:NL:GHSHE:2005:AT9335 (Olaf H)**
 - Speciale preventie
- **Hoge Raad, 21 november 2006, ECLI:NL:HR:2006:AY7757, Gerechtshof Amsterdam, 22 juli 2005, ECLI:NL:GHAMS:2005:AT9964, Rechtbank Amsterdam 5 februari 2003, ECLI:NL:RBAMS:2003:AF3996 (Louis H)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Gerechtshof 's-Gravenhage 23 december 2005, ECLI:NL:GHSGR:2005:AU8796 (Dwan. S.)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Gerechtshof 's-Hertogenbosch 20 februari 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AV2049 (R.M.)**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof Leeuwarden 19 juli 2006, ECLI:NL:GHLEE:2006:AY4320 (Geert M)**
 - Speciale preventie

- **Gerechtshof Arnhem, 13 juni 2006, ECLI:NL:GHARN:2006:AX7374, Hoge Raad 4 december 2007, ECLI:NL:HR:2007:BB6351 (Rudolf K)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Rechtbank Arnhem, 7 maart 2008, ECLI:NL:RBARN:2008:BC6028 (Sévèke)**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof Leeuwarden, 22 december 2006, ECLI:NL:GHLEE:2006:AZ5123, Hoge Raad 8 juli 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC6273 (Daniel de engelsman)**
 - Generale preventie
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Gerechtshof 's-Hertogenbosch 12 december 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AZ4169 (I.M.)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Gerechtshof 's-Hertogenbosch 12 december 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AZ4170, Hoge Raad 7 oktober 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC3741 (M.A.)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Gerechtshof Arnhem 18 april 2007, ECLI:NL:GHARN:2007:BA3178, Hoge Raad 16 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BF3741, Rechtbank Arnhem, 11 maart 2005, ECLI:NL:RBARN:2005:AS9903 (Frank B)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Hoge Raad, 22 februari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO6150, Gerechtshof 's-Gravenhage, 17 juli 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BJ2879 (In & Out)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Hoge Raad, 22 februari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO6364, Gerechtshof 's-Gravenhage, 17 juli 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BJ2880, (In & Out)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Hoge Raad, 22 februari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO6341, Gerechtshof 's-Gravenhage, 17 juli 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BJ2882 (In & Out)**
 - Speciale preventie
 - Vergelding
- **Rechtbank Dordrecht, 11 oktober 2011, ECLI:NL:RBDOR:2012:BX9919 (Faig B)**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof 's-Gravenhage 7 juli 2011, ECLI:NL:GHSGR:2011:BR0686 (genocide Rwanda)**
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
 - vergelding
- **Rechtbank Rotterdam 25 juli 2013, ECLI:NL:RBROT:2013:5762 (Patrick S)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof Amsterdam, 29 juni 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:2618 (Mohamed R)**
 - Vergelding

- Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Gerechtshof Amsterdam, 29 juni 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:2508 (Siegfried S)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Gerechtshof Amsterdam, 29 juni 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:2497 (Jesse R)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Gerechtshof Amsterdam, 29 juni 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:2496 (Dino S)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 15 maart 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:2456 (moordbroers)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 15 maart 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:2457 (moordbroers)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Rechtbank Limburg, 23 januari 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:612 (Sven Prins)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie
- **Rechtbank Den Haag 15 december 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:14782 (oorlogsmisdrijven)**
 - Vergelding
 - Generale preventie
- **Gerechtshof Amsterdam 4 december 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:5021 (medicijnmoorden),
Rechtbank Amsterdam 14 januari 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:132**
 - Speciale preventie
- **Gerechtshof Den Haag 19 januari 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:37, Hoge Raad 19 december 2017,
ECLI:NL:HR:2017:3185**
 - Speciale preventie
- **Rechtbank Amsterdam, 1 mei 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:2471 (staatsliedenbuurt)**
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Rechtbank Amsterdam, 1 mei 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:2468 (staatsliedenbuurt)**
 - Speciale preventie
 - Generale preventie
- **Rechtbank Limburg, 23 april 2015, ECLI:NL:RBLIM:2015:3472 (Lau G)**
 - Vergelding
 - Speciale preventie